

TEMA
HØJTLÆSNING

Barnet skal selv fortælle

Der skal tales når der læses op for børn. Børn skal ikke kun sidde og lytte, men være aktive medfortællere i oplæsningen, mener cand.mag. i audiologopædi Mette Nygaard Jensen. Hun har undersøgt hvordan dialog under oplæsning kan være med til at styrke børns sproglige udvikling og har forsket i metoden "dialogisk oplæsning".

AF SANNE LISBORG

"Dialogisk oplæsning handler om at den voksne stiller spørgsmål og snakker med børnene undervejs i oplæsningen. På den måde støtter man barnet i at kunne fortælle og bruge sproget på det niveau det befinder sig på. Den voksne skal få barnet til at sige lidt mere end barnet kan af sig selv, og herved udvide barnets ordforråd og sprog generelt," siger cand.mag. i audiologopædi Mette Nygaard Jensen, der er ansat som talepædagog ved Pædagogisk Psykologisk Rådgivning i Hvidovre Kommune.

Mette Nygaard Jensen har lavet et forskningsprojekt om børns sprogtiltagelse og dialogisk oplæsning hvor en gruppe børn fik læst højt efter principperne i dialogisk oplæsning, og en anden gruppe fik læst op på almindelig vis. Konklusionen var at de børn der fik læst dialogisk op, lærte markant flere ord end de børn der fik læst almindeligt op. Der er nemlig større chance for at barnet lærer nye ord hvis det bruger dem aktivt. Mette Nygaard Jensen forklarer at dialogisk oplæsning bygger på nogle enkle teknikker der er nemme at lære, så det kræver ikke meget ekstra tid at læse dialogisk op.

"Hvad sker der her?"

For at barnet kan blive en aktiv medfortæller, må den voksne stille spørgsmål så barnet begynder at tale. Mette Nygaard Jensen pointerer at man kan stille mange former for spørgsmål, men nogle er bedre egnet til at skabe en dialog end andre.

"Det er vigtigt at bruge åbne spørgsmål, dvs. spørgsmål der kræver lidt mere uddybende svar. Et åbent spørgsmål

kunne være: 'Nu har jeg fortalt om den første side, nu er det din tur til at fortælle mig om den næste,' eller: 'Hvad sker der her?'," fortæller Mette Nygaard Jensen.

Det er også vigtigt at den voksne er opmærksom på at give barnet feedback og på den måde at opmuntre barnet til at snakke videre. Mette Nygaard Jensen kommer med et eksempel på feedback hvor pædagogen spørger: "Hvilke dyr suger elefanten op i sin snabel?," og barnet svarer: "En zebra," og pædagogen spørger videre: "Hvilke andre dyr suger elefanten op i sin snabel?" Og på den måde får den voksne barnet til at sige lidt mere.

Dialog kræver tid og styring

Det er ikke kun vigtigt at stille spørgsmål, men også at vise børnene at man har god tid så der er plads til at de kan komme på banen og snakke om det de synes er interessant. De opdager måske noget på billedet som de synes er spændende, og så kan man tale om det. Man skal være åben over for børnenes input så det ikke er de voksne der spørger hele tiden.

"Men det er en svær balancegang, for den voksne skal på den ene side være modtagelig over for børnenes input, og på den anden side kræver dialogisk oplæsning styring så der ikke hele tiden er afbrydelse i fortællingen," forklarer Mette Nygaard Jensen.

Alle børn på banen

Mette Nygaard Jensen pointerer at dialogisk oplæsning er en god måde at få alle børn på banen på, også dem der ikke er så hurtige til at svare. Men det kræver igen styring fra den voksnes side:

KUKKER PFF / F F

FEM GODE RÅD TIL AT KOMME GODT I GANG MED DIALOGISK OPLÆSNING

- Forbered dig
- Tag styringen
- Vis du har tid
- Stil åbne spørgsmål
- Giv feedback

“Hvis et barn afbryder, må man være lidt hård og sige: ‘Nej, nu er det altså Thomas jeg snakker med.’ Nogle gange kan det være nødvendigt at spørge et barn direkte så alle får en tur,” fortæller Mette Nygaard Jensen.

Hun oplevede i projektet at nogle af børnene blev bedre til at lade de andre børn komme til orde, og dialogisk oplæsning kan altså være med til at træne børnene i at give plads til hinanden.

Læs bogen flere gange

Et godt forløb med dialogisk oplæsning kræver at børnene får læst bogen op flere gange. Mette Nygaard Jensen anbefaler at man først læser historien op uden dialog så børnene kan få lov til at leve sig ind i fortællingen og kan følge den røde tråd. Desuden har børn bedre forudsætninger for at tale om en bog når de kender den på forhånd. De efterfølgende gange kan man så tale om historien undervejs. Hun pointerer at jo flere gange man snakker om bogen, jo flere nuancer kommer der i samtalen, og jo mere sprog får barnet aktiveret.

Kræver lidt forberedelse

Det er dog ikke kun under oplæsning at man kan tale om bogen, men også før og efter. Før oplæsningen kan man præsentere bogen for børnene, og de kan prøve at gætte hvad historien handler om, ud fra billedet på forsiden.

“Efter oplæsningen kan man stille nogle ‘genkaldesspørgsmål’ hvor børnene skal tænke tilbage på hvad der skete i historien, og øve sig i at genfortælle noget de har hørt. Man kan også supplere oplæsningen med nogle aktiviteter. Børnene kan

fx tegne noget fra historien, og bagefter kan man snakke med dem om hvad de har tegnet og hvorfor.”

“Dialogisk oplæsning kræver derfor lidt forberedelse fra den voksnes side hvor man har læst bogen og tænkt over hvilke spørgsmål der er interessante at stille, og hvilke aktiviteter man kan lave,” konkluderer Mette Nygaard Jensen.

Et godt supplement

Hun pointerer at det er vigtigt at det ikke bliver enten dialogisk eller almindelig oplæsning, men at de to måder derimod kan supplere hinanden.

“Oplæsning handler også om meget andet end sprogstimulering, det er bl.a. nærhed, hygge og stimulerende for børns fantasi og omverdensforståelse. Og det sprogstimulerende er mere en sidegevinst. Det er vigtigt at vi ikke kun læser bøger fordi det stimulerer børns sprog. Vi skal også læse bøger fordi det bare er godt at læse bøger,” siger Mette Nygaard Jensen.

HER KAN DU LÆSE MERE

At læse med børn – dialogisk oplæsning af Mette Nygaard Jensen, Klim, 2007.

Forskning i dialogisk højtlesning vurderet af What Works Clearinghouse, amerikansk clearinghouse for pædagogisk forskning: http://ies.ed.gov/ncee/wwc/reports/early_ed/dial_read

TEMA
HØJTLÆSNING

En tumletur på sprogtrampolinen

Børnehaver og vuggestuer skal præsentere børnene for et varieret udvalg af billedbøger. Moderne billedbøger giver mere stof til fantasi og leg end de gamle klassikere, og så er de velegnede til at sætte ord på det moderne barns følelsesmæssige erfaringer. Sådan lyder budskabet fra lektor Anne Petersen, der forsker i børnelitteratur.

AF SANNE LISBORG

Palle alene i verden, Mis med de blå øjne, Totte og Lotte og Peter Pedal. Bøger som børn i årtier har elsket, og som ofte pryder hylderne både derhjemme og i børnehaven. Det er nemlig ofte vanetænkning der er med i indkøbskurven når daginstitutionerne shopper bøger, og det er synd, mener Anne Petersen, der er lektor ved et VUC. Hun har forsket i hvordan billedbøger bliver brugt i daginstitutioner, og hun opfordrer til at institutionerne køber ind af de nyeste og mest fantasifulde børnebøger fordi de er gode til at stimulere børnenes fantasi og lege.

“Ligesom børn bliver udfordret kropsligt når de hopper på en trampolin, så bliver de tumlet sprogligt når de oplever billedbøger der præsenterer dem for en verden som de ikke havde forestillet sig på forhånd,” siger Anne Petersen.

Vi køber bøger vi selv kender

Anne Petersen har som baggrund for sin udgivelse Den tilsidesatte bog. Om den moderne billedbog i dagtilbud bl.a. registreret hvilke bøger der står på hylderne i flere daginstitutioner, og interviewet pædagogerne om hvordan de bruger billedbøgerne:

“Man køber ofte bøger man kender fra sin egen barndom, og som man selv har haft en god oplevelse med. Mange af bøgerne har over 30 år på bagen, men det er også vigtigt at præsentere børn for anden litteratur end de gamle klassikere,” siger Anne Petersen.

En vitaminpille til børnenes fantasi

Det er særligt den ambitiøse, moderne billedbog som kan udfordre børnene sprogligt og sætte gang i fantasien. Den matcher nemlig bedre end de klassiske bøger det billedsprog

KÆPTÆSK

TEMA
HØJTLÆSNING

som børn kender i dag, ved fx at være mere collageagtig. Fortællingerne har ofte flere lag og er ikke så entydige, og det er alt sammen med til at udfordre børnenes fantasi og give dem inspiration til leg.

“Den moderne billedbog giver børnene mulighed for at få en sproglig rystetur fordi de møder ord her som de ikke møder andre steder: Nogle af dem har noget at gøre med virkeligheden, og andre er bare pjatteord eller poetiske ord. Billedbøgerne tilbyder dermed børnene nye og sjove universer som de kan trække med ind i deres egen leg.”

Skal vi tage til “Kukkerpfiff” og “Xylogofjantes”?

Forskning i børn og billedbøger viser ifølge Anne Petersen at børn i langt højere grad bruger billedbøger end andre former for legetøj som udgangspunkt for leg. Billedbøger giver stof til børns fantasi- og rollelege, for ligesom i billedbøgerne er der meget symbolsprog på spil i legen. Desuden er både historierne i bøgerne og historierne i legen “bare” noget man finder på, og et rum hvor ting er tilladt som ikke er det i virkeligheden. Anne Petersen peger på bogen Nej sagde Kaj af Peter Mouritzen og

Søren Jessen som eksempel på en inspirationskilde til børnenes leg:

“I min undersøgelse overværede jeg en gruppe af drenge som havde en tilbagevendende leg hvor de var to bander der sloges mod hinanden. De brugte mange af ordene og billederne fra Nej sagde Kaj i deres leg. Der er en række mærkelige, opdigtede steder i bogen som ‘Kukkerpfiff’, ‘Kæptæsk’ og ‘Xylogofjantes’. Børnene lånte ordene til deres leg og smagte på dem. Det er en bog der giver brændstof til børnenes fantasi.”

For at hjælpe børnene med at bruge billedbøgerne i deres leg kan pædagogerne hjælpe børnene med at lege videre med scener fra bøgerne – fx ved at lave en fast udklædningskasse med rekvisitter og kostumer så børnene kan klæde sig ud og lege dramaleg. Eller man kan kopiere en tegning fra bogen op på væggen og bruge den som bagtæppe for legen.

Sprog på følelserne

De moderne billedbøger er ikke kun gode til at sætte fut i børnenes fantasiliv, de kan også hjælpe børnene med at sætte ord

på de følelser som de oplever, men måske har svært ved at udtrykke, påpeger Anne Petersen. Mange af de nye billedbøger handler nemlig om moderne følelsesmæssige problemstillinger set i børnehøjde. Billedbogen *Godterotten* af Vibeke Marx og Morten Nobel er et godt eksempel på hvordan den moderne billedbog beskæftiger sig med børns problemer.

"I bogen sidder den fiktive figur 'godterotten' i børns maver og gnaver hvis børnene er kede af det eller har for meget at tænke over. Heldigvis dør den når børn holder fridage og får sluppet af. Bogen skaber et godt billede på børnestress som flere børn lider under i dag. Når børn møder problemstillinger de kender fra hverdagen, i billedbøgerne, kan bøgerne være med til at male flere nuancer i det sprog de har om følelser. Og det bliver lettere for børnene at fortælle om deres følelser," siger Anne Petersen.

Et positivt møde med litteratur

Ligesom børn har godt af at smage på forskellig mad, så har de også godt af at "smage" på forskellige billedbøger og få udvidet deres litterære horisont. Det er endnu en grund til at man i højere grad bør indkøbe nye billedbøger, for på den måde kan man præsentere børnene for et varieret udbud af bøger så de kan danne deres egen litterære smag.

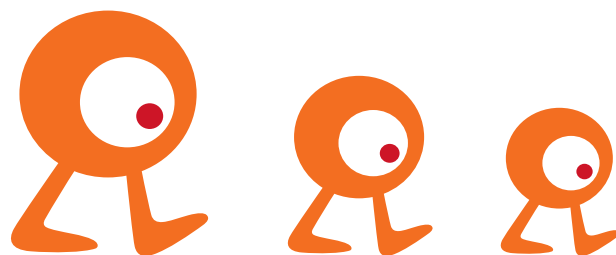
"Vi ved ikke hvad børn kan lide, men generelt er børn mere sultne efter nye indtryk og har mere appetit på nye billedbøger end vi voksne tror. Vi har jo vores smag og ved hvilke bøger vi kan lide, men børns kriterier er mere åbne."

Derfor er det vigtigt at gå på jagt blandt tegnere og fortællere og undersøge hvad der findes på markedet. Anne Petersen anbefaler at man i institutionen udnævner pædagoger til at være ansvarlige for at indkøbe litteratur og som holder sig opdateret med hvad der udkommer. Hun understreger at man skal vælge bøger som man også selv ser en kvalitet i:

"Det er et vigtigt udgangspunkt for at kunne formidle den gode oplevelse videre til børnene og give dem smag for litteratur."

HER KAN DU LÆSE MERE

Den tilsidesatte bog. Om den moderne billedbog i dagtilbud af Anne Petersen, Klim, 2007.

TJEK JERES BOGSAMLING

- Har I bøger af nyere forfattere og illustratører?
- Har I bøger med poesi? Det kan være bøger med rim eller vers eller med et utraditionelt sprogbrug.
- Har I faglitteratur for børn der åbner op for en ny viden om verden?

Se flere gode tjekpunkter i *Den tilsidesatte bog. Om den moderne billedbog i dagtilbud* af Anne Petersen.

BILLEDBØGER ANBEFALET AF ANNE PETERSEN

- **Nej sagde Kaj** af Peter Mouritzen (forfatter) og Søren Jessen (illustrator), Apostrof, 1998.
- **Sgu, fanden og for helvede** af Irene Pedersen (forfatter) og Tine Modeweg-Hansen (illustrator), Høst, 2004.
- **Finn Herman** af Mats Letén (forfatter) og Hanne Bartholin (illustrator), Gyldendal, 2001.
- **Godterotten** af Vibeke Marx (forfatter) og Morten Nobel (illustrator), Carlsen, 2006.